

9. Половка С. Г. Школа морської геології А. Є. Бабинця в дії (до 60-річчя В. О. Ємельянова). *Геология и полезные ископаемые Мирового океана*. 2010. № 2. – С. 85-91.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-181-7-3>

НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ НА ЗОЛОТОНІЩИНІ ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ: УСПИХИ ТА ПОРАЗКИ

Руденко Ю. М.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
м. Київ, Україна*

В умовах розбудови державності України, питання Української революції надзвичайно актуальне. Адже досвід державотворчих процесів національно-демократичної революції 1917-1921 рр. послужить нести в життя українців об'єднучу ідею: ідею єдності націй, які населяють державу, ідею єдності національної еліти і народу, ідею об'єднання політичних сил і соціальних груп для захисту національних інтересів.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 3 березня 1917 р. по 29 квітня 1918 р. Верхня хронологічна межа обумовлена створенням і діяльністю Української Центральної Ради та місцевих повітових і губернських рад. Нижня хронологічна межа датується падінням УЦР. Територіальні межі дослідження окреслені територією Золотоніського повіту Полтавської губернії.

Метою роботи є визначення впливу діяльності Української Центральної Ради на формування та діяльності національних органів влади на місцях, зокрема в Золотоніському повіті.

Відповідно до поставленої мети, ми маємо вирішити наступні дослідницькі завдання: простежити процес утвердження влади Центральної Ради на місцях; охарактеризувати національно-демократичні перетворення в Золотоніському повіті в добу Центральної Ради, їх успіхи і прорахунки; виявити представників політичного протистояння за владу в повіті у березні 1917 р. – квітні 1918 р.; проаналізувати процес збройної боротьби за владу в Золотоніському повіті.

Новий етап в історії України розпочався революційною грозою в її східній підросійській частині. У лютому 1917 р. у Росії перемогла демократична революція. За кілька днів звістка про повалення царату поширилася по всій Україні – аж до найглухіших місць. Спроби царських урядовців приховати від народу правду провалилися [1, с. 3].

З перемогою Лютневої буржуазно-демократичної революції в Золотоноші було ліквідовано органи царської влади. У місті відбувся мітинг з нагоди повалення самодержавства. Промовці вітали революцію, прихід волі, рівності, братерства. 14 березня міська управа одержала телеграму про зречення Миколи II від престолу з настановою створити робітничий комітет. Того ж дня було обрано робітничий комітет із 72 чоловік на чолі з Співаковським, утворено продовольчу комісію на чолі з міським головою Маковським, загальну комісію очолив Герман, а народну міліцію – Кравченко [4, с. 263].

Утворений у Золотоноші 18 березня міський громадський комітет – орган влади Тимчасового уряду, що складався здебільшого із реакційного чиновництва, своєю реакційною діяльністю викликав велике невдоволення і обурення широких демократично налаштованих верств населення [2, с. 34].

З перших днів національно-демократичної революції відбувалося згуртування національних сил, яке привело до виникнення загальноукраїнського громадсько-політичного центру, покликаного очолити масовий народний рух, – Української Центральної Ради.

Золотоніська «Громада», яка розпочала легальну роботу 20 березня, проводила широку національну пропаганду серед селянства повіту. 29 квітня громадіви заснували товариство «Просвіта» [2, с. 35].

Центральна Рада в I Універсалі закликала «кожну волость, кожне село, кожну управу, городську чи земську, яка стоїть за інтереси Українського народу, мати найтісніші організаційні зносини з нею» [5, с. 426].

Центральна Рада сформувала місцеві (губернські та повітові) національні Ради. Виникла і Золотоніська повітова Українська Рада. Ще 5 травня 1917 р. з ініціативи кількох членів повітової «Громади» було скликано збори представників від усіх «гуртів і організацій». На цих же зборах було доручено шістьом їх учасникам розробити статут Золотоніської повітової Української Ради.

Одним з ініціаторів і керівників повітової Ради був учитель М. Злобинець. До Центральної Ради Золотоноша делегувала О. Островського. З нагоди створення Центральної Ради на Золотоніщині відбулися урочистості, мітинги та маніфестації. У червні повітова Рада селянських депутатів розгорнула пропаганду по створенню селянських спілок. Спілка

«Просвіта», що зібралась 10 вересня в Золотоноші, обрала правління і раду спілки на чолі із М. Злобинцем. На той час спілки працювали в 24 селах повіту. «Просвіта» видавала численні брошури національного характеру [2, с. 35].

Золотоніська повітова Рада та її виконком проводили значну роботу серед селянства краю. На своїх засіданнях вони вирішували питання захисту інтересів незаможників та середняків.

Органи влади Тимчасового уряду посилили каральні акції. Прокурор Лубенського округового суду завів кримінальні справи на членів Дмитрівського, Ковтунівського і Коробівського сільських та Золотоніських повітового й волосного земельних комітетів, звинувачуючи їх у сприянні захопленню селянами поміщицьких земель.

Рада прийняла кілька революційних постанов. Було встановлено робітничий контроль над виробництвом, наділено селян землею, забезпечено людей продуктами харчування [3, с. 42].

У своїй діяльності виконавчий орган українського парламенту спирався на революційні ініціативи народу України. А нерідко низи підштовхували Генеральний секретаріат до радикальніших акцій. Улітку Центральна Рада розпочала формувати українізовані військові частини і загони «вільного козацтва». 6 жовтня на об'єднаному засіданні залогової Ради військових депутатів, військового товариства імені П. Полуботка і Ради селянських депутатів було ухвалено розпочати негайне формування вільного козацтва в місті й повіті на розпорядження Генерального військового комітету від 18 серпня [2, с. 35].

Отже, на Золотоніщині утвердилась влада УНР. Будівничим української державності стала людина повіту, її провідником – Українська повітова Рада, збройною силою – повітове вільне козацтво. Вотумом довіри Центральній Раді стали вибори до Всеросійських установчих зборів. За українські списки у Полтавській губернії голосувало понад 75 % виборців.

Політичні та ідеологічні конфлікти в Центральній Раді гальмували розвиток революції в Україні. У своїй діяльності УЦР зробила багато прорахунків, і одним з головних – це втрата зв'язку УЦР з провінцією. Золотоноша, як і всі інші осади, вирішувала всі справи власними силами.

Про жовтневі події в Петрограді 1917 р. стало відомо в Золотоноші. В цей час на Золотоніщину проникли більшовицькі ідеї. Спочатку більшовики не мали широкої підтримки народних мас. Та Декрети про мир і землю, прийняті на II Всеросійському з'їзді Рад, зробили революціонізуючий вплив на населення повіту.

На захист УЦР готувалося до збройної боротьби проти Червоної гвардії «Вільне козацтво», що об'єдналось у Золотоніський курінь. Захоплення українських міст здійснювалося за одним сценарієм: місцеві більшовики при наближенні радянських військ організовували повстання. Влада ЦР була повалена. Та з відходом загону більшовиків Золотоніський стрілецький курінь під командуванням О. Островського, члена ЦР, відновив її владу в місті і в повіті. Незабаром Конотопський загін під командуванням М. Вакулєнка відновив радянську владу в Золотоноші (18-22 лютого 1918 р.). Але конотопці рушили на Смілу і влада знову опинилася в руках ЦР. Та довго утримати владу не вдалося. Золотоніська Рада робітничих і солдатських депутатів проголосила себе верховною владою в місті і створила революційний комітет [3, с. 43].

Враховуючи окупацію України австро-німецькими військами, обраний у березні ревком приступив до створення волосних трійок для організації відсічі окупантам. Золотоніський стрілецький курінь під командуванням наказного отамана Є. Березняка, допомагав німцям і вступив у бій з радянськими частинами на ст. Бобринська та в районі Золотоноші. Місцеві збройні сили після бою на станції Гребінка та в районі Драбова розійшлися по глибинних селах, у лісові наддніпрянські райони. 17 березня німці захопили Золотоношу і відновили владу поміщиків. Газета «Вперед» № 6 від 23 березня 1918 р. писала: «...Прибуваючи в село, німці насамперед вимагають здачі всієї зброї, а потім починають реквізицію. Відбирається в селян вся худоба, всі коні. Потім видаються квитанції на 5, на 10 копійок. Поміщики скрізь зустрічають німців з захопленням, влаштовують обіди і вечери німецьким офіцерам. Зате німці нічого не чіпають у поміщиків, оббираючи лише селян. Зрозуміло, така поведінка німців викликає найсильніше занепокоєння серед селян. Спробувавши німецького режиму, селяни швидко переконуються, що іншого виходу, крім збройного повстання проти загарбників і найнещаднішої партизанської боротьби з ними, немає. Навіть старики намагаються озброїтися і закликають всіх до збройної боротьби проти німців за свою свободу і землю» [5, с. 427].

Авторитет Центральної Ради серед населення України знижувався. Почали загострюватись відносини між німецьким окупаційним командуванням і урядом УНР. Поступово склалися передумови усунення ЦР з політичної арени. В закулісних переговорах з приводу цього брали участь українські політичні групи консервативного спрямування і офіцери з українізованих частин «Вільного козацтва». Вони вступили в контакт з німецьким командуванням. Ліквідація республіканського

режиму відбулася 29 квітня 1918 р. Було встановлено монархічну форму правління і проголошено гетьманат [2, с. 36].

Отже, всі спроби встановити державний лад та порядок в Україні, які здійснювались під різними прапорами, скінчилися невдачею. Цей досвід вчить нас, що неможливо побудувати державний лад, спираючись на одну соціальну групу, адже провідники революції переважно спиралися на селянство і нечисленну еліту – інтелігенцію, яка не мала досвіду та навичок державно-управлінської діяльності. Робітники сповідували більшовицькі ідеї, а великі землевласники і промисловці дотримувались білогвардійської орієнтації. Ми переконалися, що державний лад не може бути встановлений за допомогою чужинців. Тільки власна держава, яка побудована українською нацією на своїй етнічній території, врятує нас від економічного розвалу та анархії. Та, мабуть, було б помилково говорити про поразку Української революції. Вона не досягла остаточної мети, але внутрішньо переродила суспільство України, створила Україну як сучасну політичну державу.

Література:

1. Дещо з минулого Золотоноші. *Вільне слово*. Золотоноша, 1917. 11 жовтня. С. 3.
2. Голиш Г., Лисиця Л. Подорож Златокраєм. Нарис історії Золотоніщини та її поселень від давнини до сьогодення. 2-ге вид. Черкаси: «Вертикаль», 2018. С. 34-37.
3. Пономаренко М. Українська революція. *Золотоніщина*. Черкаси, 1991. С. 42-44.
4. Пономаренко М. Золотоноша. *Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Черкаська область*. Київ: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1972. С. 257-273.
5. Радянське будівництво на Україні в роки громадянської війни (листопад 1918 – серпень 1919): Збірник документів і матеріалів. Київ: Вид-во АН УРСР, 1962. С. 426-428.